

tànic que escrivia l'any 1106 per al reietó local: 'aqhuwân nom àrabí = «espanyol modern» *parthenium*; i un curiós nom «espanyol antic», que en el còdex de Leyden consta de les lletres *ʿšrnš* i en el còdex de Nàpols *ǧšwns*, però en «l'agèmia de Saragossa» duia un altre nom, que en un d'aquests mss. es llegeix *y-blnyrʿ* o *yublniyrʿ*.⁴ En alfabet àrabí les lletres *n* i *b*, idèntiques, només es diferencien perquè la *n* té el punt diacrític damunt i la *b* el té dessota: suposo que es va copiar malament *n* en lloc de *b*, i que el nom saragossà s'ha de vocalitzar com *yubalbäyra*⁴ = port. *gilbarbeira*, gall. *xibalbeira*, andal. *churbarba* o *gilbarbera*, Castella *yusbarba*, *achibarba*, *albernera* etc. (que figuren entre els noms del *Ruscus aculeatus* en la pàgina citada del Colmeiro i vénen clarament del nom *JOVIS BARBA* de la mateixa planta en llatí), així com el canarià *ijilbarbera*, Gibraltar *chubarba* (cit. Max Steffen), *juzbarba* = *ḥayḡaran* en *PAlc*. Sense altra evolució fonètica que la dissimilació de les dues *r-r* de *JOVIS-BARB-ARIA*.

El nom «espanyol antic» em sembla que podem entendre el mossàrab català del llavors agonitzant regne moro de Prades-Siurana-Tortosa (on es troba Beclara = Vallclara, el nom del qual tant ens recorda el del Beclarès o Bekleriš, pare del nostre botànic). En l'alfabet àrabí la lletra *ʿ* (*ʿain*) és igual a la *ǧ*, distingida aquesta per un punt diacrític, que el copista de Leyden, però no el de Nàpols, es va descuidar: la lletra inicial seria doncs *ǧ* en llur model; i d'altra banda, un *w* àrabí (així en el de Nàpols) amb la baga una mica estreta té tot l'aspecte d'un *r* (aquesta escrita correctament pel de Leyden). O sigui que aquest nom mossàrab tindria les consonants *ǧšrnš* o *ǧšrn* en l'arquetipus dels dos còdexs, que vocalitzat seria *ǧašaranš* (o *-ans*).

Ara bé la identitat de la planta la podem confirmar encara per algunes altres indicacions independents: la citada equivalència àrabiga 'aqhuwân, seria la matriària, i diu Dozy (*Suppl.* II, 310b) que els poetes àrabs en parlen allà on els europeus esmentarien «le lis ou la pâquerette blanche»: i el cas és que el *Ruscus aculeatus* pertany a les liliàcies (*DFa.*, *AlcM*); *parthenium* vol dir 'donzella' en grec, i ja hem vist que els àrabs posaren el nom de *Ḥajžorân* a dones que, en començar a rebre un sobrenom fix, havien de ser donzelles, i a qui esqueia encara la comparació amb el candor de la «pâquerette blanche».

¿Ens hauria encara conservat Àbenbeclarix la forma catalana primitiva del nom dels gaserans? Cal almenys deixar aqueixa possibilitat ben oberta (com ja vaig anar fent progressivament en les meves notes prèvies del *BDC* xxiv, 1936, 15-16, i *EntreDL* III, 87-88). Altrament la fesomia general del nostre nom té forta retirança amb noms de plantes semblants, encara usats en dialectes bascos (val a dir que en tots ells deu figurar un component com el guip. *aran* = bisc. *okaran* 'pruna'): l'aranyoner és *bašaran* a la vall de Zaraitze, *baisaran* o *baisakaran* a Guipúscoa, *maisaran* al Roncal, que Azkue explica com «arañón, endrino, ciruela silvestre»: un *endrino* que ens recorda Doña Endrina,

la donzella desponcellada de l'Arxipreste; *gollaran* és «corme» en el Roncal, i *ollaran* en el Zaraitze, segons el P. Bonaparte (*BSVAP* xiv, 22.678). Ara bé: que poca seria la gent de ciutat que sabés distingir un aranyoner d'un *gaseran*!

¹ Ben definit «-- brusco, *jusbarba*, *ruscus aculeatus*», si bé sense accent i qualificat de *f*. (cosa que deu ser afegida, per un no coneixedor, que només tenia a la vista una nota d'altri, on s'havia oblidat de l'accent). No en el *DFgra*. Interessa perquè ni Colmeiro ni *AlcM* deixen veure l'ús a Mall., sinó només en cat. or. — ² En la segona variant possiblement l'accent ha tapat una tilde de nasal i tot seria *ḥayḡaran*. — ³ M'escrivia Steiger el 1937: «il faut expliquer par un trait de phonétique arabe ce l». No ho crec pas: sens dubte una *l* apareix sovint afegida a mots àrabs que tenen una dental emfàtica, *ḡ*, *z* i fins *š*, però la *z* no té res d'emfàtic, i no sé que mai en resulti *lz*. — ⁴ يُبْلَنْيْرَة ، بِلْبَنْيْرَة ، عُشْرُونِس عُشْرُونِس

Galzès, V. *calcés* *Gam* 'malura', V. *gamar-se* *Gam* 'soga', V. *gamarra* *Gamadus*, *gamadura*, V. *gamar-se*

²⁵ *GAMAR-SE*, 'emmalaltir-se greument', 'neulir-se', mot comú al català del Nord-Est amb la llengua d'oc, d'origen incert; és probable, però, que vingui de l'àr. *ǧamm* 'afligir-se, angoixar-se', 'sufocar-se, patir d'ofec', 'sentir-se sufocat per la boira o la xafagor', terme possiblement difós a través de les escoles arabitzants de veterinària i medicina de Salerno i Montpeller; cal rebutjar les suggerides etimologies germàniques com a inadequades pel significat i impossibles fonèticament. □ 1.ª doc.: *gamat*, 1602; fi S. XIX, escr. Renaix.

³⁵ El verb i participi, i el substantiu derivat *gam*, són estranys a la llengua comuna antiga i moderna i a la tradició lexicogràfica. Es comprèn, perquè no semblen haver-se usat mai fora de Cerdanya i dels bisbats de Girona, Vic i Elna. Solament trobo *gamat* com a sobrenom d'un rossellonès en l'any 1602: «Gabriel, dit lo *gamat*» en un doc. de Tuir (Desplanque, *Archives de Thuir*, 99d).

Cap lexicògraf no els recollí abans del dicc. Vogel (1911): «*gamar-se*: krank werden», «*gam*: Seuche», que ho degué trobar en narracions de Ruyra o de l'empordanesa VCatalà; i *DAG*: «*gamar-se*, prov. de Girona: emmalaltir-se de malaltia llarga: es diu de les persones i del bestiar», i «*gamat*: malalt de malaltia interior, es diu de persones i d'animals: *En N. fa temps que està gamat*», atribuint-ho a la província de Lleida; però deu voler dir la Baixa Cerdanya, car mai no ho he sentit més riu avall ni més a ponent.

Gamar-se, *gamat* i *gam* apareixen sovint en escr. empordaneses com Pous i Pagès, Víctor Català, i no tant en Coromines, que ho era per la família: «quan una màquina se'ns emporta un braç, o 'ns trinxa l'osada com pilota? Però això no passa gaire sovint, mentres que 'l treball de la llima t'ensorra la caixa i te *gama* poc a poc, un xic més cada dia» (1898, *Presons Imaginàries*, 166; O. C., 900b1). «No me'n parlis del